

Mākslīgā intelekta rīku ētiska lietojuma vadlīnijas Vidzemes Augstskolas studentiem

Ar mākslīgo intelektu (MI) šajās vadlīnijās tiek saprasti ģeneratīvā mākslīgā intelekta rīki, kas izmantoti satura, piemēram, attēlu, teksta, runas, video, audio, kodu u. tml., radīšanai. Ģeneratīvais MI ir mākslīgā intelekta veids, kas var radīt konkrētu un padziļinātu informāciju, reaģējot uz ievadītajiem vaicājumiem. Ģeneratīvais MI apgūst modeļus no esošajiem datiem un pēc tam tos atjauno, lai radītu jaunu datu izvadi. Rezultāts ir reālistisks, cilvēka darbību atdarinošs, kas padara to par vērtīgu rīku daudzām dažādām nozarēm un lietojumiem. Daži ģeneratīvā MI rīki ir: *ChatGPT, Gemini, Grammarly, Copilot, Perplexity* u. c.

Tā kā MI kļūst arvien vairāk integrēts darba vietās, nozares profesionālie standarti reglamentē skaidras prasības par to, kā šie rīki jāizmanto. Neatkarīgi no tā, vai studējat, lai kļūtu par uzņēmējdarbības, IT, tūrisma, mehatronikas, komunikācijas, būvniecības vai citas jomas speciālistu, ir svarīgi saprast, kā ētiski izmantot MI.

1. Vispārējie principi

1.1. Vidzemes Augstskola (ViA) akceptē pamatprincipu, ka MI programmatūra pēc būtības nav laba vai slikta, bet tas ir instruments, ko var konstruktīvi izmantot, lai uzlabotu studentu un personāla efektivitāti mācību procesā. MI instrumentu izmantošanas pieeja balstās uz šādiem principiem:

- 1.1.1. MI tehnoloģiju atbilstoša pielietojuma atbalsts un veicināšana;
- 1.1.2. aizliegums MI tehnoloģiju pielietojumam, ja tas rada nepieņemamu risku akadēmisko standartu un ētiskas lietošanas nodrošināšanai;
- 1.1.3. atbilstošu pasākumu veikšana, lai izglītotu par MI tehnoloģiju izmantošanas priekšrocībām un mazinātu risku.

1.2. Studiju mērķis ir sasniegt studiju rezultātus, kas izteikti zināšanās, prasmēs un kompetencē. Šie studiju rezultāti formulēti katrā studiju kursā un ir saistīti ar studiju programmas kopīgajiem studiju rezultātiem. Ikvienu uzdevuma, pārbaudījuma, ko students veic studiju procesā, mērķis ir ļaut studentam demonstrēt savas zināšanas, prasmes un kompetenci. Tāpēc MI drīkst izmantot, tikai lai palīdzētu mācīšanās procesā, nevis lai apietu studenta pienākumus un imitētu (atdarinātu vai aizvietotu) studenta zināšanu un prasmju attīstīšanu. Konkrētus nosacījumus par MI izmantošanu definē katrā studiju kursa aprakstā vai docētājs konkrētās nodarbības laikā, kā arī neskaidrību gadījumā iespējams konsultēties.

1.3. Studentiem ir jāattīsta MI lietošanas prasmes, papildus tradicionālajām informācijas lietošanas prasmēm un vispārējām digitālajām prasmēm. MI prasmes ļauj studējošam kritiski novērtēt MI tehnoloģijas, efektīvi izmantot MI rīkus tiešsaistē, mājās un darbā.

1.4. Jāapzinās, ka MI radītais saturs var būt nepilnīgs, aplams vai tendenciozs. MI rīki tiek apmācīti, izmantojot datu kopas, kas iegūtas globālajā tīmeklī un citās vietās. Rezultātā tie atspoguļo datu kopas toni un informāciju, kas var radīt tendenciozus vai pretrunīgus rezultātus. Students personīgi ir pilnībā atbildīgs par nekorektas informācijas iekļaušanu studiju darbā.

1.5. Studenti izmanto MI tehnoloģijas ētiski un atbildīgi, ievērojot ViA akadēmiskā godīguma politiku, tostarp cieņu pret intelektuālo īpašumu. MI rada risku saistībā ar datu īpašumtiesībām, drošību un privātumu.

1.6. Neatļauts MI rīku lietojums uzskatāms par neatļauta palīgīdzekļa izmantošanu, kas tiek atzīts par akadēmiskās ētikas pārkāpumu.

1.7. Šaubu gadījumā docētājs, darba vadītājs, recenzents vai komisija patur tiesības pārliecināties par oriģinālsatura izcelsmi, veikt individuālas pārrunas ar studējošo, lai gūtu pārliecību par satura autorības jautājumiem. MI rīku lietošana neatbrīvo studējošo no nepieciešamības informāciju saturiski izprast un spēt aizstāvēt savu viedokli.

2. Ar MI studiju procesā ir atļauts

- 2.1. tulkot un rediģēt tekstus, noformēt atsauces un bibliogrāfiskās norādes;
- 2.2. ģenerēt un papildināt idejas, kuras attīstīt tālāk, izmantojot studenta paša analītiskās un radošās spējas;
- 2.3. iegūt atgriezenisko saiti par studenta veidotu melnrakstu;
- 2.4. veikt tehniskus uzdevumus (transkribēt intervijas, veidot vizualizācijas, meklēt literatūras avotus, identificēt meklēšanas vai atslēgvārdus; apkopot informāciju)
- 2.4. veikt MI darbības demonstrāciju.

3. Studiju procesā aizliegts

- 3.1. ar MI rīkiem radīt tekstu, video, attēlus un citus materiālus uzdot par sevis radītu;
- 3.2. studiju darbā iekļaut MI sniegto informāciju (skaidrojumu) par kādu tēmu, tā vietā, lai meklētu šīs informācijas sākotnējo avotu;
- 3.3. paļauties uz MI veidotajiem literatūras kopsavilkumiem tā vietā, lai patstāvīgi lasītu un skaidrotu literatūru, nepārbaudot avotu uzticamību un izslēdzot citu nozīmīgu avotu iekļaušanu;
- 3.4. MI sistēmās ievadīt personas datus un cita veida sensitīvu vai konfidenciālu informāciju, radot datu privātuma pārkāpuma, informācijas drošības vai intelektuālā īpašuma aizsardzības nodrošināšanas risku;
- 3.5. izmantot MI eksāmenos un citos zināšanu pārbaudes darbos, ja vien studiju kursa aprakstā nav noteikts citādi.

4. MI lietojuma deklarēšana

- 4.1. MI rīku izmantošanas pārredzamība ir būtiska, lai saglabātu uzticēšanos, atbildību un godīgumu. Tā kā šie rīki kļūst arvien izplatītāki, ir svarīgi skaidri norādīt, kas ir radīts vai ko izveidot palīdzējuši MI rīki. Studiju darbos, kuros jebkāda veidā ir izmantots MI, šis fakts vienmēr ir jānorāda.
- 4.2. Iekļaujot darbā saturu, kas ģenerēts ar MI, ir jāpievieno atsauce, piem., (OpenAI, 2023). Bibliogrāfiskās norādes piemērs: OpenAI. (2025). ChatGPT (versija 4o). <https://chatgpt.com/>
- 4.3. Ja students izmanto MI, lai kombinētu paša izvēlētos materiālus (piemēram, attēlus) vai vizualizētu datus, darbā ir jānorāda arī šo materiālu vai datu avots.
- 4.4. Darba gatavošanā notikušās mijiedarbības ar MI rīku atainojums (saites vai uzvednes formulējums) jāiekļauj darba pielikumā vai gada projekta, bakalaura darba vai maģistra darba metodes daļā (atbilstoši metodiskajiem norādījumiem).